

підрозділів, відділів, філій тощо); – сукупність бізнес-процесів та їх взаємозв'язок в процесі господарської діяльності компанії; – частота зміни норм діючих МСФЗ та затвердження нових міжнародних стандартів; – кваліфікація та досвід персоналу бухгалтерської служби компанії.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні / Закон України №996 від 16.07.1999 // Міністерство фінансів України. – 10.09.2014. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.
2. МСБО 1 "Подання фінансової звітності" / Міністерство фінансів України. – 10.09.2014. – Режим доступу : <http://msfz.minfin.gov.ua>.
3. МСБО 8 "Облікові політики, зміни в облікових оцінках, та помилки" / Міністерство фінансів України. – 10.09.2014. – Режим доступу : <http://msfz.minfin.gov.ua>.

Б. Засадный, канд. экон. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

УЧЕТНАЯ ПОЛИТИКА КОМПАНИЙ В УСЛОВИЯХ ПРИМИНЕНИЯ МСФО

В статье исследована сущность учетной политики, как важного элемента процесса организации бухгалтерского учета, выделены основные разделы документа об учетной политике компаний, и определены факторы, влияющие на формирование учетной политики в условиях применения МСФО.

Ключевые слова: учетная политика, МСФО, финансовая отчетность, бухгалтерский учет, система бухгалтерского учета.

B. Zasadnyi, PhD in Economics, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ACCOUNTING POLICIES OF COMPANIES IN THE FRAMEWORK OF IFRS

The article investigates the nature of the accounting policies as a set of principles, approaches, methods, forms and procedures used for the purpose of accounting and reporting. Accounting policies are an important step in the organization of accounting, where the subject is the management of a company and the object is the system of accounting and reporting, and are designed to provide users with information needed to make effective managerial decisions. For resident companies applying IFRS for financial reporting, we suggest the structure for a document on accounting policies, which allows to take into account all the key points of accounting policy and, if necessary, can be expanded. In addition, we define the main factors that influence the development of accounting policies in the framework of IFRS.

Keywords: accounting policies, IFRS, financial reporting; accounting; accounting system.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014, 10(163): 22-25

УДК 657.1
JEL M 410

О. Кірей, канд. экон. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ В УКРАЇНІ ЯК СТИМУЛ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Стаття присвячена узагальненню вітчизняного досвіду застосування міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), зокрема, впливу нової практики обліку на привабливість вітчизняного бізнесу на внутрішньому та міжнародному ринках капіталів, стан інформаційного та методичного забезпечення мікро- та макроекономічного управління. Визначено основні перешкоди реалізації принципів МСФЗ у вітчизняному бізнес-середовищі.

Ключові слова: фінансова звітність; МСФЗ; національна система бухгалтерського обліку; користувачі інформації; інвестори.

Постановка проблеми. Вихід українських підприємств на міжнародні ринки капіталу безпосередньо залежить від прозорості та достовірності фінансової звітності. Тому ідея використання міжнародних стандартів для нашої країни не нова: лідери ринку, а також компанії, які працюють із зовнішніми інвесторами, виходять на іноземні біржі або просто цінують свою ділову репутацію, вже досить давно складають звітність відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), під якими розуміється набір прийнятих Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB) документів (стандартів і коментарів), що визначають стандарти, які регламентують правила складання фінансової звітності, необхідної зовнішнім користувачам для прийняття ними економічних рішень відносно підприємства [1].

Передумови для реформування системи обліку в Україні було закладено ще в 1992 році відповідним Указом Президента України "Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики" [2], в якому йшлося про організацію заходів щодо впровадження в Україні єдиної системи обліку та статистики, яка відповідає загальноприйнятій

4. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства / Наказ Міністерства фінансів №635 від 27.06.2013 // Міністерство фінансів України. – 10.09.2014. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.

5. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Автореф. дис... д-ра экон. наук: 08.06.04 / Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2000. – 31 с.

6. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник] / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.

7. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні / Л.Г. Ловінська, І.Б. Стефанюк. – К.: НДФІ, 2006. – 240 с.

Надійшла до редколегії 24.09.14

міжнародній практиці, а також у 1998 році постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку в Україні відповідно до міжнародних стандартів"[3], в якій визначено безпосереднє завдання реформи – приведення національної системи бухгалтерського обліку у відповідність до вимог ринкової економіки та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Відтоді в Україні прийнято ряд нормативних документів, якими регламентується порядок застосування МСФЗ та надано різні роз'яснення щодо їх використання для компаній, аудиторів, контролюючих і координуючих органів [4].

Впровадження МСФЗ потребує тривалого часу і значних зусиль. Новим кроком на шляху до реалізації поставлених завдань щодо реформування бухгалтерського обліку є ухвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, метою якої є удосконалення системи бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу [5].

Таким чином, проблема запровадження та поширення МСФЗ в обліковій практиці суб'єктів господарювання в Україні не втрачає своєї актуальності протягом останніх двадцяти років. Процес засвоєння альтернативної методології обліку ускладнюється наявністю специфічних чинників (притаманних виключно бізнес-середовищу країн з перехідною економікою), які діють як на системному рівні, так і на рівні окремих виконавців. Існування широкого кола проблем методологічного, методичного та технічного характеру зумовлює актуальність проведення наукових досліджень до сьогодні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку та адаптації вітчизняної системи бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та, зокрема, МСФЗ присвячували свої праці багато вітчизняних дослідників. Серед них необхідно відмітити внесок таких науковців, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, М.В. Кужельний, В.Ф. Палій, А.В. Рабошук, П.Т. Саблук, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, Б.Ф. Усач, В.Г. Швець, та багатьох інших, чий дослідження спрямовувалися на осмислення світового досвіду впровадження МСФЗ та його адаптацію до особливостей вітчизняного бізнес-середовища, розробку підходів до гармонізації вітчизняної та міжнародної системи фінансової звітності.

Невирішені частини загальної проблеми. Віддаючи належне внеску попередників, відзначимо, що сьогодні вітчизняна школа обліку володіє достатнім теоретико-методологічним апаратом для забезпечення функціонування МСФЗ в Україні. Проте додаткових досліджень потребують напрямки подолання перешкод в організації бухгалтерського обліку за МСФЗ на мікрорівні, існування яких зумовлене кадровим, ресурсним, технологічним факторами, а також станом середовища, в якому функціонує суб'єкт господарювання.

Метою статті є узагальнення вітчизняного досвіду впровадження МСФЗ та оцінка його впливу як стимулу розвитку бізнесу.

Виклад основних результатів дослідження. Передумови впровадження МСФЗ в облікову практику вітчизняних компаній можна розглядати з двох точок зору. До першої групи належать очікування, пов'язані суто з покращенням якості інформації, яка надається для зовнішніх і внутрішніх користувачів фінансової звітності. В процесі становлення національної системи обліку (основні етапи якого було визначено вище) між П(С)БО та МСФЗ було досягнуто значної схожості у формах подання звітності. Проте збереглася основна відмінність між ними, яка полягає в ступені деталізації інформації про фінансово-господарські операції. Попри те, що наказом Міністерства фінансів України "Про примітки до річної фінансової звітності" здійснено спробу подолання цієї відмінності [6], МСФЗ надають можливість детальніше та раціональніше організувати запис про причини, сутність і мету фінансово-господарських операцій. Наприклад, у національній системі бухгалтерського обліку не визначено методології подання даних (або не встановлено вимог) про здійснення операцій за сегментами фінансово-господарської діяльності, про стан невикористаних позикових коштів, вартість часток майна суб'єкта господарювання, що перебуває у спільній власності, тощо.

МСФЗ спрямовані на відтворення об'єктивної інформації про поточне фінансово-господарське становище підприємства. Основною метою МСФЗ є відображення достовірних даних про реальну ринкову вартість активів і зобов'язань компанії. Таким чином, звертаючись до фінансових звітів, сформованих за вимогами МСФЗ, внутрішній користувач отримує більше корисної інформації, придатної для прийняття управлінських рішень. У свою чергу зовнішній користувач (зокрема, інвестор чи кредитор) зможе сформувати достовірніше уявлення про стан підприємства і його перспективи на ринку або оцінити напрямки та ефективність використання наданих коштів.

Особливого значення остання передумова набуває в контексті поглиблення міжнародних економічних зв'язків і додаткових можливостей для ведення інвестиційної діяльності, поява яких зумовлена підвищенням мобільності капіталу: зовнішні користувачі фінансової інформації із зарубіжних країн потребують вичерпних і зрозумілих для них способів подання даних. У цьому контексті використання МСФЗ у практиці вітчизняного бізнесу – це єдиний можливий шлях для подання фінансової звітності з дотриманням традиційних для міжнародного бізнесу підходів до вимірювання, оцінки та супроводу фінансово-господарських операцій.

До другої групи належать очікування безпосередніх ефектів, які можуть виникнути внаслідок підвищення рівня інформаційної прозорості суб'єктів господарювання та стимулювати розвиток бізнесу через: а) зацікавленість внутрішніх і зовнішніх інвесторів в участі в капіталі вітчизняних компаній; б) активізацію діяльності підприємств на ринку цінних паперів (акцій, облігацій тощо); в) підвищення інвестиційної привабливості окремих підприємств і галузей.

Позитивні ефекти від використання МСФЗ вітчизняним бізнесом для внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації полягають у появі додаткових можливостей для підвищення ефективності ведення бізнесу, зокрема:

- зростання ринкової капіталізації;
- вихід на міжнародні ринки капіталу, диверсифікація джерел капіталу та, як наслідок, зниження вартості залученого капіталу;
- ефективніше використання інсайдерської інформації для прийняття управлінських рішень;
- забезпечення порівнянності звітності з іншими організаціями, незалежно від того, резидентом якої країни вони є і на якій території здійснюють господарську діяльність;
- підвищення престижності, забезпечення більшої довіри потенційних партнерів;
- досягнення якісного рівня прозорості інформації, який забезпечується шляхом дотримання правил її складання, а також численними поясненнями до звітності [5; 7, с. 255–261].

Складання фінансової звітності за міжнародними стандартами може бути корисним і для тих суб'єктів господарської діяльності, які не планують брати участі у вітчизняному та міжнародному ринках фінансових ресурсів. Основні очікування пов'язуються з позитивними наслідками забезпечення суб'єктів прийняття управлінських рішень деталізованою інформацією, що відповідним чином позначається на якості управлінських рішень у фінансовій, виробничій та організаційно-адміністративній сферах діяльності підприємства. Належна оцінка ефективних рішень позитивно впливає на управлінську культуру підприємства, оскільки підвищується рівень довіри персоналу до свого керівництва та впевненості в добробуті компанії.

Також, як зазначають окремі дослідники, найбільш сприятливий ефект матиме застосування МСФЗ у компаніях, де власник не має представників у керівництві компанії та змушений задовольнятися інформацією, одержаною з фінансової звітності [8].

У цілому використання МСФЗ у системі бухгалтерського обліку підприємства може призвести як до позитивних, так і негативних ефектів для фінансового становища підприємства. Як зазначалося вище, позитивний вплив на компанію мають інформаційна цінність і прозорість фінансової звітності, що надає можливість для поліпшення аналітичного опрацювання ключових показників результативності. Проте необхідно відзначити, що використання міжнародних стандартів(IFRS) при складанні фінансової звітності не є прямим фактором підвищення інвестиційної привабливості підприємства: МСФЗ дозволяють детально описати та подати результати роботи підприємства в найзручнішій і найзрозумілішій формі.

Джерелом усіх негативних ефектів, вплив яких пов'язується з переходом до формування звітності за міжнародними стандартами IFRS, є переважно процес їх впровадження, який вимагає від керівництва компанії залучення додаткових трудових і фінансових ресурсів. Тому однією з основних перешкод широкому впрова-

дженню МСФЗ є відсутність мотивації власників бізнесу та топ-менеджменту на додаткові вкладення, результату від яких (у багатьох випадках) не варто очікувати в коротко- та середньостроковій перспективі.

Таким чином, вузько специфічні проблеми бухгалтерського обліку та фінансової звітності насправді є важливими умовами проведення економічних реформ[7, с. 261]. Охарактеризуємо основні методологічні та організаційно-ресурсні перешкоди поширенню практики побудови облікової політики підприємства на засадах МСФЗ (табл. 1).

Однією з методологічних перешкод є конкуренція положень МСФЗ і норм вітчизняного податкового та фінансового законодавства. Похідні труднощі, насамперед, пов'язані з порівнянням відмінних форм звітності. Вирішення цієї проблеми полягає у впровадженні стандартизованих вимог щодо застосування методології МСФЗ, а також вилучення з текстів нормативно-методичних матеріалів норм, які з ними конкурують.

Таблиця 1. Основні перешкоди впровадженню МСФЗ в облікову політику вітчизняних підприємств

Група проблем	Проблема
Методологічного характеру	Конкуренція норм податкового та фінансового законодавства з положеннями МСФЗ
	Відсутність досвіду в штатних фахівців, необхідного для ефективно втілення бажаної моделі облікової політики (адаптація, заміна, одночасне існування П(С)БО та МСФЗ)
	Відсутність бажання (мотивації) у штатних фахівців та керівників деталізувати фінансово-господарські операції на якісному рівні МСФЗ
Організаційного характеру	Додаткові витрати на удосконалення (заміну) програмних засобів для ведення бухгалтерського обліку (адаптації аналітично-інформаційної системи підприємства до опрацювання та класифікації даних за принципами МСФЗ)
	Додаткові витрати на залучення сторонніх фахівців (консультантів) для переходу на МСФЗ
	Потреба в організації контролю власника за впровадженням та застосуванням МСФЗ
	Додаткові витрати на навчання персоналу

Джерело: побудовано на основі [9, с. 48;10;11;12, с. 15]

Відсутною для розвитку практики використання МСФЗ є проблема відсутності відповідної кваліфікації, зокрема, компетенції бухгалтерської оцінки подій та операцій: фахівці, які проходили підготовку в період планової та перехідної економіки, не мають такого досвіду. У зв'язку з тим, що знання МСФЗ не є обов'язковими в нашій країні для отримання вищої професійної освіти за спеціальністю бухгалтерський облік, підприємства можуть відчувати нестачу в кадрах відповідної кваліфікації. Проте, як зазначають окремі дослідники, в Україні зроблено перші кроки в напрямку вирішення цієї проблеми: діють курси підвищення кваліфікації щодо застосування МСФЗ та сертифікаційні програми, в тому числі міжнародні [11]. Однак потенціал цих заходів обмежується недалекоглядною мотивацією керівників підприємств, більшість з яких зорієнтована на отримання короточасної вигоди.

Ефективність контролю за впровадженням МСФЗ і достовірність фінансових звітів мінімізується специфічними ризиками ринку аудиторських та консалтингових послуг в Україні. Основним фактором достовірності звітності є неупередженість фахівця. А у випадку коли задля отримання замовлення аудитор може "взяти до уваги" окремі побажання замовника відносно змісту даних, відображених у фінансовій звітності, очікування користувачів звітності щодо її достовірності значно зменшуються. Описана проблема є типовою для країн з перехідною економікою і її вирішення, насамперед, потребує вирішення проблеми корупції, а також встановлення контролю (державного та на рівні професійного співтовариства) за діяльністю окремих аудиторів.

Окрім перепон організаційного та методичного характеру, впровадженню практики обліку за МСФЗ пере-

шкоджає відсутність аудиторії користувачів такої інформації – реальних або потенційних інвесторів, які прагнуть диверсифікувати свої активи за рахунок інвестицій у діяльність або цінні папери (акції чи облигації позики) суб'єктів господарювання. Формуванню широкої аудиторії зовнішніх користувачів перешкоджають: а) відсутність розвиненої фінансової культури в економічно активного населення; б) зниження рівня соціально-економічного життя, що призводить до зменшення частки заощаджень; в) стагнаційні процеси та кризи вітчизняної економіки. Охарактеризуємо вплив останнього фактору на мотивацію потенційних інвесторів детальніше.

По-перше, високий ступінь морального та фізичного зносу обладнання унеможлиблює виробництво конкурентоспроможної продукції, а тому демотивує дрібних і великих вкладників інвестувати в цінні папери підприємств. Згідно з даними Державної служби статистики за 2012 рік загальний ступінь зносу основних засобів становить 76,7%, зокрема, у промисловості (добувній та переробній) – 57,3%, діяльності транспорту та зв'язку – 96,0%, будівництві – 55,1%, сільському господарстві – 34,6%. При цьому демонструє зниження динаміка капітальних інвестицій за 2012-2013 р.: з 263,7 млрд. грн. до 247,9 млрд. грн. Обсяг залучених кредитів знизився з 42,5 млрд грн до 36,7 млрд грн, коштів іноземних інвесторів – з 7,2 млрд грн (дані за 2011 р.) до 4 млрд. грн. Необхідно відмітити, що лише динаміка інвестицій у капітал власних коштів бізнесу демонструє стабільність: з 156,1 млрд. грн. до 157,1 млрд. грн.

По-друге, зниження рівня прибутковості господарської діяльності підвищує ризик платоспроможності існуючих і потенційних емітентів. За період 2011–2013 рр. фінансовий результат великих і середніх підприємств

стрімко знижується: з 169,1 млрд. грн до 134,3 млрд. грн. та 130,3 млрд. грн., а частка підприємств, які отримали прибуток, залишається стабільною – в межах 59% та 60,2% від загальної кількості суб'єктів господарювання. При цьому кількість активних підприємств зростає: з 622538 у 2012 році до 669993 у 2013 році. Розрахований на основі цих даних усереднений показник фінансового результату підприємств, які отримали прибуток, знижується з 358,36 тис грн/рік до 324,47 тис грн/рік, відповідно [13,14].

За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, частка операцій з цінними паперами, які вільно обертаються на фондовому ринку, не перевищує 10,42% від їх загального обороту. Зокрема, питома вага операцій, здійснених організаторами торгів за окремими цінними паперами в 2012 році, становила: акцій – 3,64%, державних облігацій – 14,69%, облігацій підприємств – 21,10%, облігацій місцевих позик – 85,43% [15, с. 2].

Попри зростання обсягу операцій на ринку цінних паперів, все ж він залишається малодоступним для дрібного інвестора, оскільки лише 10,4% від усіх операцій проводяться в біржовому сегменті. Нормальний розвиток ринку цінних паперів ускладнюється дефіцитом фінансових активів, які вільно "обертаються" на ринку, що перешкоджає встановленню реальної вартості та прибутковості цінних паперів вітчизняних емітентів. В Україні досі відсутнє відповідне середовище для диверсифікації джерел фінансування за рахунок реалізації акціонерної та ринкової вартості підприємств.

Висновки. Отже, потенціал використання МСФЗ в обліковій політиці вітчизняних підприємств як стимулу розвитку бізнесу може бути реалізований лише у разі проведення інституційних реформ, які допоможуть подолати формальне ставлення більшості власників і керівників підприємств до МСФЗ. На нашу думку, такі заходи мають спрямовуватися, в першу чергу, на підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного бізнесу, зокрема, на подолання корупції та забезпечення відкритості і прозорості ринку цінних паперів, а також на удосконалення нормативного та методичного забезпечення з організації системи обліку на МСФЗ.

О. Кирей, канд. экон. наук, ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ВНЕДРЕНИЕ МСФО В УКРАИНЕ КАК СТИМУЛ РАЗВИТИЯ БИЗНЕСА

Статья посвящена обобщению отечественного опыта применения международных стандартов финансовой отчетности (МСФО), в частности, влияния новой практики учета на привлекательность отечественного бизнеса на внутреннем и международном рынках капиталов, состояние информационного и методического обеспечения микро- и макроэкономического управления. Определены основные препятствия реализации принципов МСФО в отечественной бизнес-среде.

Ключевые слова: финансовая отчетность; МСФО; национальная система бухгалтерского учета; пользователи информации; инвесторы.

O. Kirey, PhD in Economics, Assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IMPLEMENTATION OF IFRS IN UKRAINE AS AN INCENTIVE FOR BUSINESS DEVELOPMENT

The article is concerned with generalization of domestic experience to apply the International Financial Reporting Standards (IFRS), particularly, influence of new accounting practice on national business attractiveness in the domestic and international capital markets, condition of information and methodological support of micro- and macroeconomic management. The main hindrances to implement IFRS principles in domestic business environment are determined.

Keywords: financial reporting; IFRS; national accounting system; business entity; information users; investors.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс] // Національний банк України : [сайт] / Глосарій банківської термінології. – 2013. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123447 (13.03.2014). – Назва з екрана.
2. Указ Президента України "Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики" від 23.05.1992 № 303 // Збірник указів Президента України. – 1992. – № 2.
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку в Україні відповідно до міжнародних стандартів" від 18.10.1998 № 1706 // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 213-214.
4. Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності: краща світова практика, українські реалії та досвід країн СНД [Електронний ресурс] // Незалежна асоціація українських банків : [сайт] / Банківська система інших країн. – 2013. – Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua/Analytics/MSFO.pdf> (13.03.2014). – Назва з екрана.
5. МСФЗ [Електронний ресурс] // Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку : [сайт] / Моніторинг учасників фондового ринку. – 2013. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/monitoring/ifrs> (13.03.2014). – Назва з екрана.
6. Наказ Міністерства фінансів України "Про Примітки до річної фінансової звітності" від 29.11.2000 № 302 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 50. – С. 123.
7. Засадний Б. А. Міжнародний досвід застосування МСФЗ: переваги та недоліки для України / Б. А. Засадний // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2013. – № 28. – С. 255–261.
8. Трубакова Л. Переход на международные стандарты финансовой отчетности [Електронний ресурс] / Л. Трубакова // Институт проблем предпринимательства. – Режим доступу: <http://www.ipnou.ru/print/006001/> (13.03.2014). – Назва з екрана.
9. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами : навч. посіб. / І. В. Жолнер. – К. : НУХТ, 2012. – 335 с.
10. Прокопенко В. Імміграція в МСФЗ: нова хвиля / В. Прокопенко // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 56. – С. 17–19.
11. МСФЗ. Впровадження МСФЗ: краща світова практика, українські реалії та досвід країн СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nabu.com.ua/Analytics/MSFO.pdf.
12. Мисько Н. С. Проблеми запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні / Н. С. Мисько // Управління розвитком. – 2013. – № 13. – С. 13–16.
13. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – 2014. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (13.03.2014).
14. Україна у цифрах 2012 рік : статистичний збірник / за ред. О. Г. Осаулєнка. – К. : Державна служба статистики, 2013. – 249 с.
15. Загальний огляд фондового ринку України [Електронний ресурс] // Національний банк України : [сайт] / Економічні матеріали. – 2014. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2384602> (13.03.2014). – 27 с.

Надійшла до редколегії 24.09.14

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014, 10(163): 26-31

УДК: 311.311

JELC43, F13

Н. Ковтун, д-р екон. наук, проф.,

В. Бабірад-Лазунін, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИКА СТАТИСТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ УМОВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

В статті розроблено методологічні засади та методичне забезпечення статистичного оцінювання умов зовнішньої торгівлі за УКТЗЕД на рівні 4-х знаків. Здійснено практичну реалізацію запропонованої три-етапної індексної моделі та оцінено умови зовнішньої торгівлі України за період 2011-2012 рр. за товарними позиціями-представниками.

Ключові слова: статистика зовнішньої торгівлі; експорт, імпорт, товарна група-представник; індекс умов зовнішньої торгівлі; індекси Ласпейреса, Пааше, Фішера.

Постановка проблеми. На сьогодні основою інформаційного забезпечення аналізу зовнішньої торгівлі слугують дані державної статистики зовнішньої торгівлі, які базуються на результатах суцільного спостереження. Інформація, отримана в ході суцільного спостереження, має забезпечувати порівняльний аналіз цін експорту та імпорту в розрізі товарних розділів, груп та позицій. Саме цінні співставлення дають можливість оцінити умови експорту, імпорту та зовнішньої торгівлі в цілому. За роки незалежності України такого роду дослідження не проводилися взагалі, що і стало основною причиною відсутності ефективної зовнішньоторговельної політики, яка виходить не з потреб країни та економіки, а виключно з суб'єктивних інтересів зацікавлених осіб, що люблять власні інтереси в питаннях державного регулювання зовнішньої торгівлі. Пропоноване дослідження спрямовано на розроблення інформаційно-аналітичного підґрунтя, що здатне забезпечити реалізацію ефективної зовнішньоторговельної політики держави, спрямованої на подолання зовнішньоторговельного дисбалансу і хаосу в тарифному і нетарифному регулюванні товарних потоків. Тому **метою цієї статті** є розроблення методологічних засад та методики статистичного оцінювання умов зовнішньої торгівлі товарами та практика її реалізації для України за період 2011-2012 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблемам зовнішньої торгівлі України приділяється багато уваги, проте статистиці зовнішньої торгівлі та її методичному забезпеченню в аналізі умов зовнішньої торгівлі ні. Окремі питання, пов'язані з формуванням методології статистики ЗЕД, вивчалися і аналізувалися в роботах Н.О. Парфенцевої, це, зокрема, проблема гармонізації міжнародних статистичних класифікацій з національними. Низка проблем з формування методичного і практичного інструментарію статистики зовнішньоекономічної діяльності було висвітлено у працях В.С. Михайлова ще у 2000 році. Так, ним було розроблено методологічні засади й методичні підходи щодо побудови і розрахунків індексів цін і фізичного обсягу товарів зовнішньої торгівлі. У 2002 році Науководослідним інститутом статистики спільно з Держкомстатом України були розроблені окремі методики розрахунку індексів цін, фізичного обсягу та умов торгівлі. Проте, теоретичні й практичні питання побудови інтегрального індексу для визначення умов зовнішньої торгівлі товарами дотепер не отримали належного відображення в науковій і методичній літературі вітчизняних вчених та спеціалістів. Таким чином, тема методичного забезпечення аналізу умов зовнішньої торгівлі товарами України є недостатньо висвітленою у вітчизняній науці та має потребу у подальшому та всебічному дослідженні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Методологія. Формула оцінювання умов торгівлі була розроблена дуже давно і використовувалася в практиці статистичних оцінок зовнішньої торгівлі ще за часів існування СРСР. Однак, в основному, вона застосовувалася виключно для оцінювання умов торгівлі за окремими порівнюваними товарами і не охоплювала оцінки за товарними групами і розділами не кажучи вже про розрахунки зведених інтегральних оцінок умов зовнішньої торгівлі в цілому. В цьому контексті при розробленні інтегрального індексу умов зовнішньої торгівлі та його суб-індексів виникають певні проблеми методологічного характеру, які стосуються як технічної сторони – зведення у суб-індекси і далі у інтегральний індекс, так і методологічної сторони – процедури зважування агрегованих товарних позицій, товарних груп і товарних розділів. Детально методологічний підхід щодо визначення товарів-представників зовнішньої торгівлі був розглянутий у [1]. Зараз зауважимо тільки одне: в основі вибору товарів-представників було покладено спостереження основного масиву відповідно до якого до основного масиву товарів-представників потрапили товарні позиції, товарні групи і розділи питома вага яких сягає більше за дві третини обсягів експорту або імпорту відповідних товарних позицій, груп і розділів. Схема відбору була основана на поступовій декомпозиції спочатку розділів, потім груп і врешті решт товарних позицій.

Як відомо оцінювання умов зовнішньої торгівлі може бути реалізовано за формулою умов торгівлі [2] відповідно до якої порівнюється динаміка індексів середніх цін експорту та імпорту змінного складу, що вимагає для розрахунку порівнянності фізичного обсягу товарів як за експортом, так і за імпортом. У цьому випадку формула розрахунку індексу умов торгівлі набуває такого вигляду

$$I_{\text{УТ}} = \frac{I_{\text{Е}}}{I_{\text{І}}} = \frac{\frac{\sum p_1^E q_1^E}{\sum q_1^E} \div \frac{\sum p_0^E q_0^E}{\sum q_0^E}}{\frac{\sum p_1^I q_1^I}{\sum q_1^I} \div \frac{\sum p_0^I q_0^I}{\sum q_0^I}} \quad (1),$$

де $p_0^{E(I)}$, $p_1^{E(I)}$ – це ціни на товари по експорту (Е) та імпорту (І) відповідно у базисному та поточному періодах; $q_0^{E(I)}$, $q_1^{E(I)}$ – це фізичні обсяги товарів по експорту (Е) та імпорту (І) в базисному та поточному періодах відповідно.

Як бачимо, застосування формули у власно такому вигляді робить неможливим оцінити умови зовнішньої торгівлі навіть на рівні товарних груп не кажучи вже про всю зовнішню торгівлю.

За для оцінювання умов торгівлі на певному рівні товарної класифікації слід розробити методологічний підхід, який давав можливість по-перше, об'єднати непорівнянні товарні групи, а по-друге, врахувати вартісну стру-